

ДО:

Министерство за труд и социјална политика, г-ѓа Мила Царовска

Министерство за образование и наука, г-ѓа Рената Дескоска

Министерство за правда, г-дин Билен Саљиџи

ПРЕДМЕТ: Пропратно писмо за предлог - закони за измени и дополнувања на Законот за семејство, Законот за средно образование, Законот за основно образование и Кривичниот законик

Почитувани,

Здружението ROMA C.O.C. Прилеп кое работи на застапување на правата на Ромите, долг период забележува дека ромската заедница во континуитет се движи во круг на постојано запаѓање и сиромаштија која се пренесува од генерација во генерација. За надминување на оваа состојба преземени се низа позитивни мерки и политики, спроведени се безброј проекти, преку кои сите заинтересирани страни се обидуваат да ги минимизираат негативните фактори и влијанија и да обезбедат целосна интеграција во општеството.

Така на пример, голем број на меѓународни организации кои ја следат состојбата во Македонија, вклучувајќи ги и Комитетите со мандат да ја следат имплементацијата на ратификуваните Конвенции од страна на државата, години наназад изразуваат загриженост за состојбата со (вон) брачните заедници помеѓу и со малолетници. Во нивните извештаи упатуваат сериозни препораки кон државата, како и кон претставниците на ромската заедница, кои прашањето го третираат со помалку посветеност сметајќи дека не е приоритет.

Конкретно на ова прашање, во заклучните согледувања од осмиот до десеттиот периодичен извештај на Комитет за елиминација на расната дискриминација од 2015 година во делот "Родово-поврзани димензии на расната дискриминација" Комитетот ја изразува својата загриженост во однос на "преовладувањето на рани бракови кај ромската и албанската заедница, што се смета за обичајна пракса, без соодветен одговор од страна на државата да се справи со оваа штетна пракса на ефикасен начин".

Склучувањето брак, како и живеењето во неформална заедница помеѓу и со лица под 18 години, како појава може да се забележи години наназад, при што директно се

нарушува процесот на образование, се ограничуваат можностите за општествена интеграција, се предизвикува опасност од здравствени нарушувања и се создава родова нееднаквост. Притоа се користат повеќе различни термини како: малолетнички бракови, рани бракови и.т.н., но бидејќи според Конвенцијата за правата на детето на ОН „дете е секое лице кое не наполнило 18 години“, терминот детски бракови е одбран да се користи како најсоодветен.

Генералниот проблем во оценувањето на распространетоста на детските бракови е тоа што многу од нив не се регистрирани и не се официјални, па затоа не се смета како дел од стандардниот систем за собирање податоци. Многу често детските бракови, особено помеѓу ромската популација, се гледаат како дел од традицијата и истите не се соодветно санкционирани, а уште помалку превенирани.

Прашањето на детски бракови скоро никогаш не било поставувано како приоритет за општествено делување, но со оглед на последиците што ги остава врз развојот на децата (сиромаштија, семејно насилство, неообразованост, рана бременост) потребно е да се дејствува во насока на негово актуелизирање, а имајќи ги предвид следните извори на информации:

- Мулти-индикаторското кластерско истражување спроведено од УНИЦЕФ во 2011 година – бројот на млади девојки на возраст од 15-19 години кои стапиле во брак или живеат во заедница на национално ниво е 4%, кај албанците е 6%, кај македонците е 2%, додека во ромските населби тој изнесува 22%. Понатаму, бројот на млади жени на возраст од 15-19 години кои родиле или се моментално бремени, на национално ниво изнесува 3%, додека во ромските населби тој е 18%,
- Државниот завод за статистика за периодот 2011/2014 година илустрира тенденција на намалување на бројот на склучени (формални) бракови помеѓу лица под 20 години (по години: 236, 208, 185 и 158), додека невладините организации на терен илустрираат тенденција на зголемување на бројот на неформални заедници,
- Министерот за труд и социјална политика по повод Меѓународниот ден на женското дете во 2012 година изјави.....од 14 илјади бракови, колку што годишно се склучуваат во Македонија, 13% се помеѓу лица под 18 години и тоа во најголем дел склучени со малолетни девојки од ромската заедница.....

Здружението РОМА С.О.С. со цел да ја истражи подетално појавата и начинот на кој се перцепираат ваквите случаи, како и да утврди кои постапки се превземаат, спороведе истражување во општина Прилеп во периодот јули – декември 2015 применувајќи ги следните методи: правна анализа, деск-топ истражување, квалитативна анализа, 13

Барања за информации од јавен карактер до надлежни институции, квантитативна анализа, 15 интервјуа со засегнати институции и 2 фокус групи со ромска заедница (родители и млади Роми).

Како резултат, беше подготвена Студија на случај “Сивата зона помеѓу традицијата и правата на децата” во која се илустрирани следните заклучоци:

- Недостасува заедничка заложба и координација помеѓу државните институции во справување со појавата односно *недостасуваат протоколи за постапување и интересен однос на надлежните служби, а постои и страв од етничка стигматизација* со појавата помеѓу одредени заедници;
- Недостасува разбирање на појавата како *повреда на правата на децата*, а особено заради *отсуството на официјални податоци за состојбата и не-хармонизираната законска регулатива*;
- Принципот “она што не е казниво, тоа е дозволено” дозволува вонбрачна заедница меѓу и со лицата со полни 16 години, а ненавршени 18 години (правна празнина), и притоа истото се применува како *правно оправдување* за оваа *штетна практика* како од институциите така и од граѓаните.

Врз основа на истото препорачани се следните промени:

⇒ Хармонизирање на постојното законодавство со цел експлицитно да се осигура дека минималната законска возраст е 18 години за едно лице да живее во брачна заедница:

- Закон за семејство – да се **забрани живеењето** на малолетници во вонбрачни заедници односно да се осигура дека браковите под 18-годишна возраст се дозволени единствено во исклучителни случаи со судска одлука и кога се во најдобар интерес на детето, придружено со напори за строго контролирано добивање на стручно мислење. **Исклучокот да не биде правило.**
- Кривичен законик – да се **помести горната граница од 16 на 18 години во член 197** односно да се опфати возрасната граница до 18 години, наместо до 16 години како што е моментално, предвидено за санкционирање на вклучените полнолетни лица при вакви случаи за да надлежните институции усогласено дејствуваат и преземаат мерки како кон **кривични дела**.

⇒ Воведување на институционален систем за евиденција и следење на бракови меѓу и со лица помлади од 18 години:

- Закон за средно образование – да се **прошири Збирката на податоци** со што ќе се вклучи **евиденција на состојбите на ризик на децата**, особено во однос на брачните и вонбрачни заедници.
- Да се подготви **Протокол за координирано постапување и формирање на дата-база на податоци**. Притоа училиштето и Центарот за социјални работи меѓусебно ќе разменуваат податоци и соодветно ќе преземаат мерки или активности согласно Законот за заштита на децата, а дополнително ќе ги вклучуваат МВР односно ОЈО во понатамошно постапување.

⇒Развивање на посебна програма за заштита и спречување од брачна заедница под 18 години:

- Да се спроведат **кампањи и обуки** со кои ќе се сензибилизираат јавноста и стручните лица за проблемот во **во контекст на човековите права**.

Во насока на потребата од потврда или негација на добиените заклучоци и препораки, во месец октомври 2016, се организираа 5 јавни локални дискусии и тоа во општина Ѓорче Петров, општина Битола, општина Шуто Оризари, општина Штип, општина Куманово и завршна јавна дискусија во Прилеп на кои во присуство на претставници од ромската заедница и здруженија на граѓани, религиозни лидери, претставници од здравствени, образовни и социјални установи, полициски станици, правни/судски практичари, народен правобранител, медиуми, се презентираше *студијата на случај*.

Паралелно беше подготвен и документ за јавни политики “ДЕТСКИ БРАКОВИ: ОД ЛЌУБОВ ДО ГРУБА ПОВРЕДА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА” во кој се илустрирани податоци и факти од терен.

Покрената беше и Иницијатива за измена на Кривичниот закон до Министерство за правда од страна на Државниот совет за превенција на детско претстапништво. На 35-тата седница одржана на 08.11.2016 година се расправаше за подготвената студија на случај и беше истакнато дека во најкраток можен рок треба да се пристапи кон измени и дополнување на Кривичниот законик во согласност со посочената препорака.

Со цел да се одговори на пршањето *Како до поголема правна и институционална заштита од појавата „детски брак“?*, на ден 14.09.2017 беше одржана Јавна расправа во соработка со канцелариите на УНИЦЕФ, УНФПА и НДИ, во Клубот на пратеници – Скопје. На Јавната расправа беа презентирани и продискутирани предлог-законите за измени и дополнувања.

Присутни гости беа претставници од Министерството за здравство, Министерството за внатрешни работи, Државниот просветен инспекторат, Државниот совет за превенција на детско престапништво, Канцеларијата на Народен правобранител, правни/судски практичари, претставници на национални и локални институции/установи и невладини организации.

Покрај организаторите, говореа и претставници од надлежните министерства:

***Несиме Салиоска (извршен директор, РОМА С.О.С.)** – „Заклучоците и препораките од двегодишната заложба за идентификување на потенцијални решенија, преточени во измени и дополнувања на закони, врз основа на стручните коментари и сугестии ќе се финализираат и процесираат до надлежните министерства.

Предлозите се во согласност со одредбите во Законот за правда на децата, меѓународните конвенции ратификувани од Р. Македонија, како и со заклучоците и препораките на Комитетите на ОН за прогресот на државата во заштитата на детскиот просперитет и интегритет.“

***Елспет Ериксон (заменик-претставник, УНИЦЕФ)** – „Тука сме да го поддржиме подигнувањето на гласот за потребните законски измени – да се осигураме дека на оваа опасна практика која резултира со штетни последици ќе и се стави крај. Секое дете заслужува да биде дете и секое дете заслужува секој од нас да работи за да му обезбеди соодветна заштита и сигурност.“

***Соња Таневска (заменик-претставник, УНФПА)** – „Од директното искуство на другите земји во ЕУ кои работеле на појавата детски бракови, можеме лесно да помогнеме во прилагодување на постоечките протоколи за да истите се вградат и применат кај нас. Само целосен пристап кој би ги опфатил областите здравство, социјала, образование, правда и граѓански сектор, може да даде резултат. Секој одговор на детските бракови треба да биде базиран на пристапот на човекови права.“

***Слаѓана Марјановиќ Пановска (програмски координатор, НДИ)** – „Ние ја поддржуваме оваа иницијатива од самиот почеток бидејќи сметаме дека иако предложените законски измени не се големи, сепак се суштински – директно влијаат не само на животите на децата туку и на нивните семејства и општеството во целина.“

***Самка Ибраимоски (Министер без ресор)** – „Вашето присуство на овој настан докажува дека организаторите успеале добро да ја сензибилизираат јавноста за тоа дека со оваа појава се соочуваат сите граѓани, а не само Ромите. Како што е посочено и во предговорот

на студијата на случај, станува збор за прашање поврзано со децата кои не се доволно зрели самостојно да носат одлуки. Во таа смисла, државата преку законски одредби и постапувања на институциите треба да ги заштити нивните права и најдобар интерес. Предлозите се во насока на спроведување недискриминаторска политика, преку која сите млади индивидуи целосно ќе можат да ги искористат своите потенцијали и капацитети во реализација на сопствената и заедничката визија.“

***Мила Царовска (Министер за труд и социјална политика)** – „Во изминатата година се регистрирани 150-200 бракови склучени помеѓу или со малолетни лица. Тоа потврдува дека она што во законот е предвидено како исклучок, навистина во пракса станало правило. Ова прашање апсолутно не е ромско прашање, туку ги засега сите и поради тоа потребна е распределба на обврските помеѓу сите органи (социјални, здравствени, образовни како и општински единици). Во целиот овој пристап, се согласувам најмногу со предлогот за уредување или забрана на вонбрачната заедница помеѓу и со малолетни лица, а за улогата на центрите за социјална работа е потребно дополнително да се дискутира и дефинира.“

***Оливер Ристовски (Заменик-Министер за правда)** – „Јас лично ја поддржувам предложената измена и ќе се залажам за истата. Препораките веќе се земени во предвид од страна на Министерството за правда и ќе бидат дополнително разгледувани од страна на работната група која е формирана за целосно ревидирање на Кривичниот законик. Во тој процес граѓанскиот сектор ќе биде вклучен и консултиран.“

***Анета Трпеска (Државен секретар, Министерство за образование и наука)** – „Потребен е проактивен пристап во превенцијата на појавата детски бракови, со интервенција уште во основното образование. Потребно е прецизно дефинирање на состојбата на дете во ризик, како и едукација на наставниот кадар за нејзино препознавање и соодветно следење или постапување.“

На јавната расправа од присутните беше посочено дека најавата за воведување на Семеен социјален работник во рамки на планираните измени на Законот за социјална заштита, може да се примени како метода за справување со појавата детски бракови, со оглед на нивната предвидена улога да ги координираат активностите на локалните институции/установи во давањето услуги за семејствата во ризик. Истакнато беше дека е потребно да се провери и потенцијална интервенција во Законот за здравствена заштита – здравствените работници можат сериозно да придонесат, доколку прецизно се дефинираат и нивните обврски, како и во Законот за основно образование имајќи предвид дека има случаи кои се забележани уште на 12 години.

Заклучок: Детските бракови се општествен феномен кој штетно влијае на животите на младите индивидуи. Притоа, се создава круг од повреди на правата дефинирани во меѓународната и националната законска регулатива. Повеќе фактори придонесуваат кон ова: децата сметаат дека љубовта е водечка сила во креирање на нивната иднина, нивните родители не знаат како да се справат со ваквото однесување, надлежните институции се ограничени во постапките, неинформирани навремено за случаите и несигурни како и до кого да пријават. Одговорноста за оваа појава е заедничка и сите сме должни да придонесеме кон намалување на бројот на детски бракови. Појавата се забележува и меѓу момчињата, но особено се одразува врз девојчињата со што детските бракови добиваат и родова димензија. За проблемот се иницираше дискусија од ромските здруженија и со ромските заедници од причина што меѓу нив детските бракови се најзастапени, но не и дека истите се ограничени на еден етникум. Битно е да се создадат предуслови за нормално и хумано живеење за сите, без разлика на припадноста, поради што и сме согласни да се преземат потребните државни заложби и институционално да се регулира појавата.

Согласно горенаведеното подготвените **предлог - закони за измени и дополнувања на Законот за семејство, Законот за средно образование, Законот за основно образование и Кривичниот законик**, се разгледани и врз основа на истакнатите коментари и сугестии истите се финализирани, при што ги доставуваме во прилог на ова циркуларно пропратно писмо и очекуваме од Вас како надлежни министерства по ова прашање и формално да ги преземете за нивно понатамошно процесирање пред Собранието на Република Македонија.

Да не дозволиме исклучокот да стане правило. Поддржуваме традиција која води кон просперитет на децата до 18 години, но не и практика која им штети на нивниот развој и интеграција. Ја предлагаме санкцијата како паралелно средство за заштита на правата на децата и општествена ресоцијализација на темата (покрај едукацијата и советувањето), а не како репресија на институциите врз граѓаните.

Датум
12.10.2017

Ромска Организација за Мултикултурна Афирмација С.О.С. Прилеп

Несиме Салиоска,
Извршна директорка

